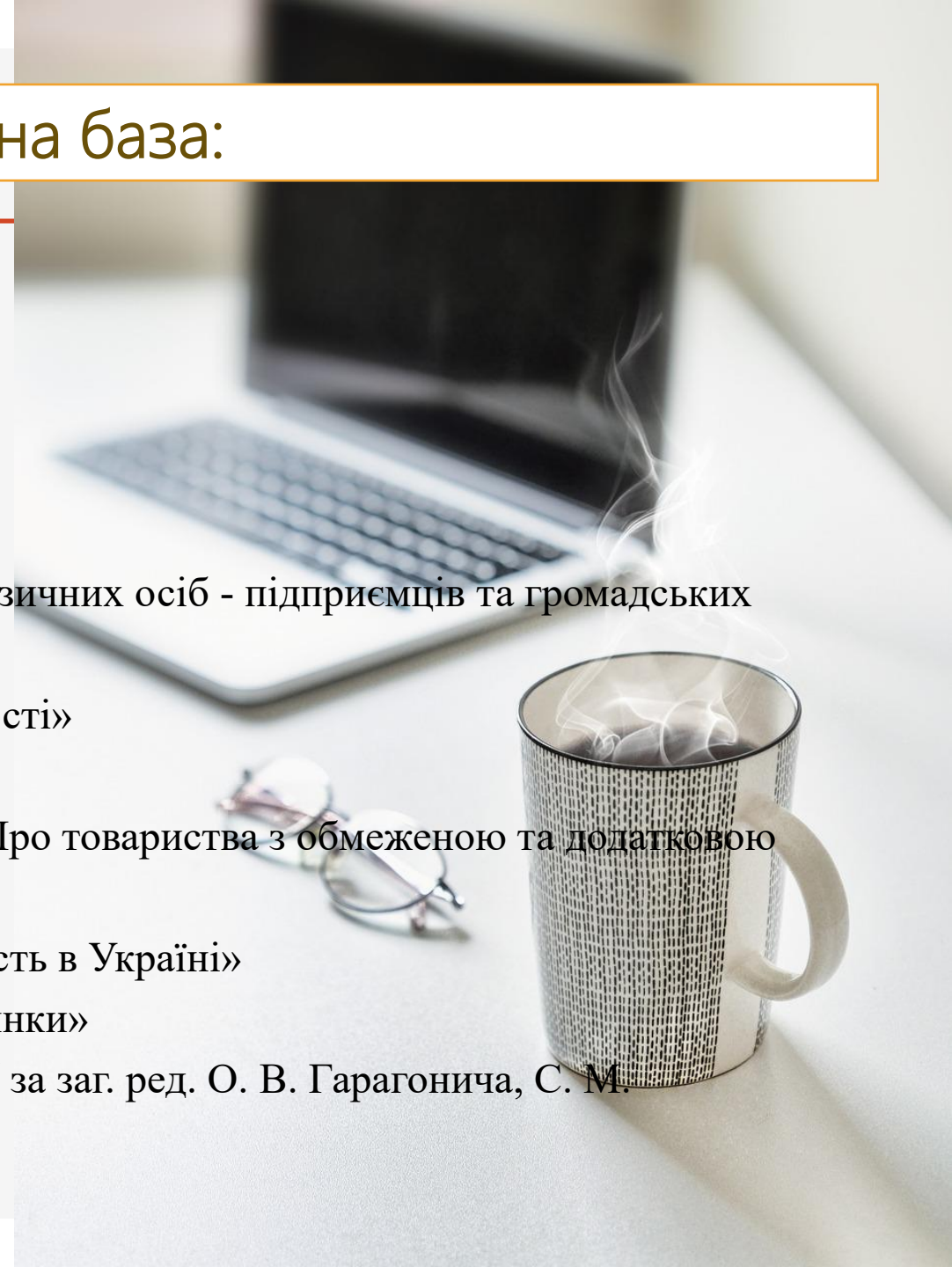

Корпоративне та підприємницьке право

Старший викладач Шкільнік Сергій Олексійович

Основна нормативна база:

1. Конституція України
2. Цивільний кодекс України
3. Господарський кодекс України
4. Податковий кодекс України
5. Кодекс України з процедур банкрутства
6. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»
7. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»
8. Закон України «Про захист економічної конкуренції»
9. Закон України «Про акціонерні товариства» Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
10. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
11. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»
12. Корпоративне право : навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти / за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької, Л. М. Дорошенко. Київ, 2018.

Навчальні цілі лекції:

Після вивчення матеріалу студенти повинні знати:

Сутність та ознаки підприємництва: Визначення поняття, ключові ознаки (самостійність, ризиковість, систематичність, мета отримання прибутку, легітимність) та критерії відмежування підприємницької діяльності від трудової, незалежної професійної та некомерційної.

Правові засади реалізації права на підприємництво:

Законодавчі основи та обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності (вікові, за посадовим статусом, вимоги щодо ліцензування).

Систему джерел підприємницького та корпоративного права: Ієрархію нормативно-правових актів (Конституція України, кодекси, спеціальні закони, підзаконні та локальні акти товариств).

Навчальні цілі лекції:

Після вивчення матеріалу студенти повинні знати:

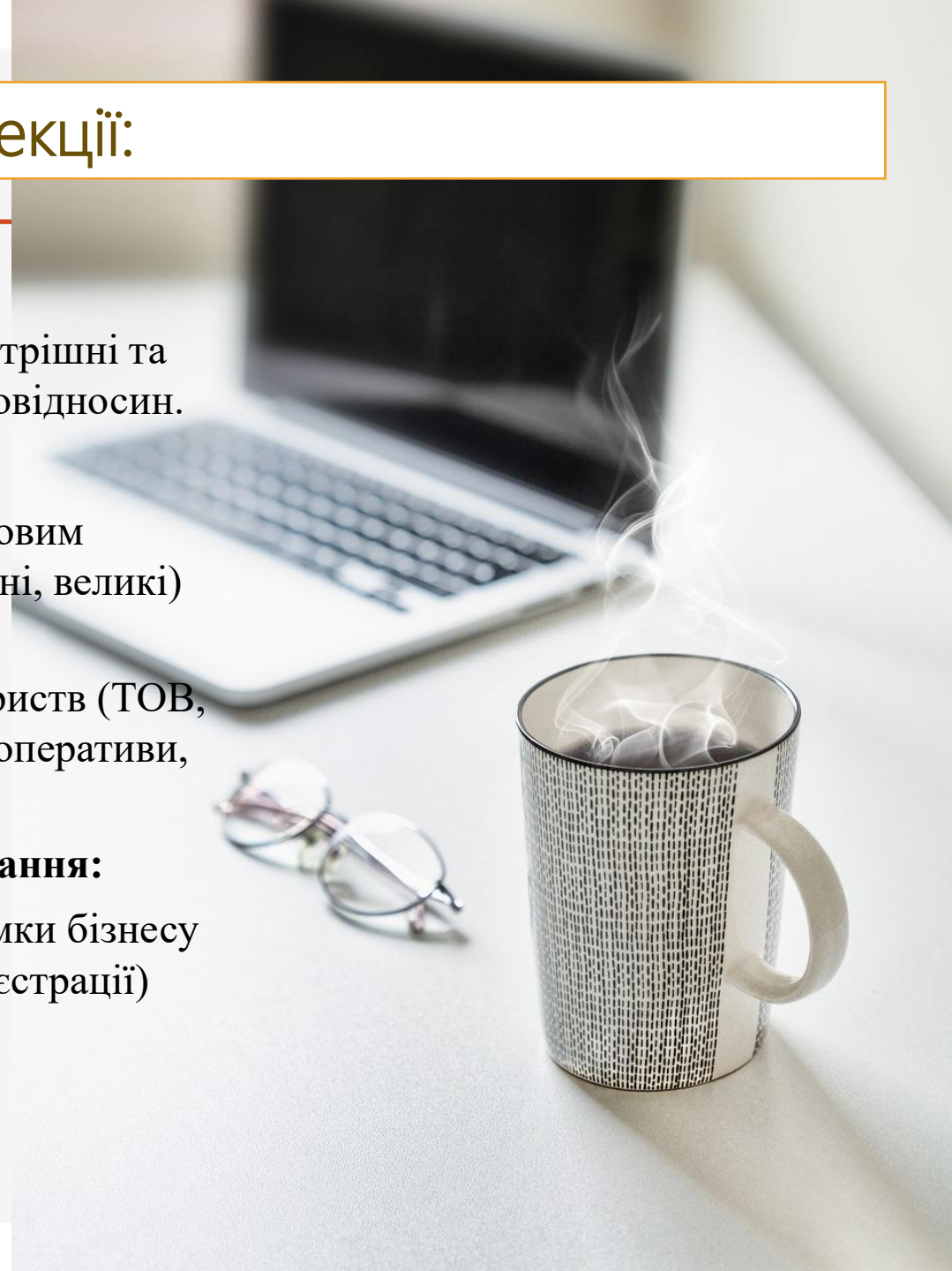
Основи корпоративного права України: Поняття, предмет (внутрішні та зовнішні корпоративні відносини) і суб'єкти корпоративних правовідносин.

Правовий статус та класифікацію суб'єктів підприємництва:

- Ознаки суб'єктів господарювання, їх класифікацію за правовим статусом, формою власності, розміром (мікро-, малі, середні, великі) та кодами КОПФГ.
- Правові особливості діяльності ФОП, господарських товариств (ТОВ, ТДВ, АТ, повні та командитні), а також інших суб'єктів (кооперативи, фермерські господарства, об'єднання підприємств).

Особливості сучасного реформування та державного регулювання:

- Методи та форми державного регулювання, форми підтримки бізнесу (зокрема МСП), а також порядок легалізації (державної реєстрації) підприємницької діяльності через ЄДР.

1. Право на підприємницьку діяльність та його реалізація

Право на підприємництво є одним із фундаментальних економічних прав людини. Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом ¹.

Право на здійснення підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю (ст. 50 ЦК України) ².

Обмеження: законом забороняється займатися підприємництвом певним категоріям осіб (депутатам, державним службовцям, військовослужбовцям, суддям, працівникам прокуратури – для запобігання конфлікту інтересів та корупції). Деякі види діяльності підлягають ліцензуванню (наприклад, банківська діяльність, торгівля зброєю, медична практика) або становлять монополію держави.

2. Підприємницька діяльність: поняття, ознаки та відмежування

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ст. 42 Господарського кодексу України*)².

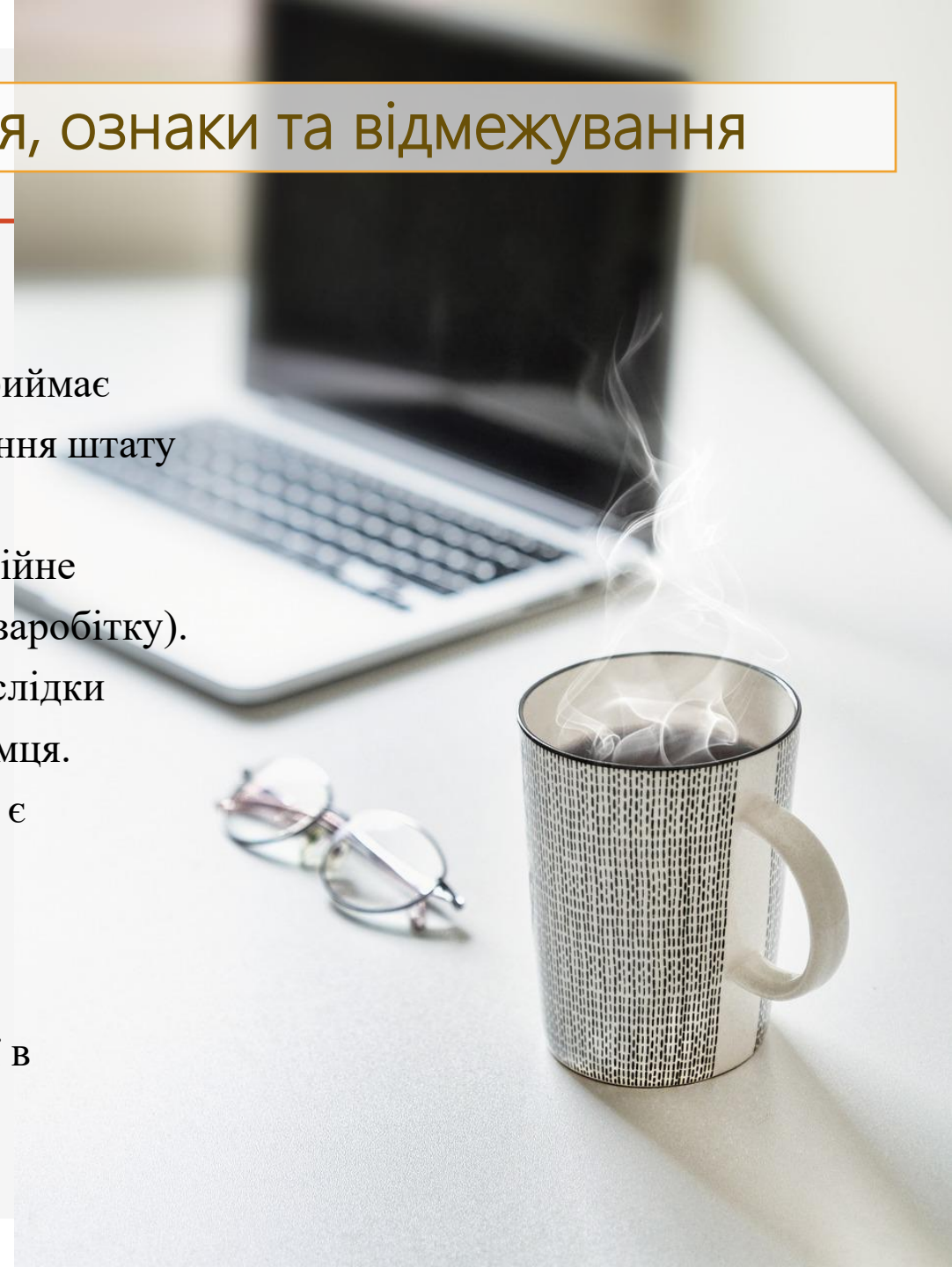
* Господарський кодекс України втратив чинність на підставі Закону України № 4196-IX від 09.01.2025. Втім, наведене визначення поняття «підприємництво» залишається класичним підходом до розуміння суті підприємницької діяльності.

2. Підприємницька діяльність: поняття, ознаки та відмежування

Ключові ознаки підприємницької діяльності:

- *Самостійність та ініціативність*: підприємець самостійно приймає рішення щодо вибору виду діяльності, партнерів, цін, формування штату та розподілу прибутку.
- *Систематичність*: діяльність здійснюється регулярно, як постійне професійне заняття (а не у формі разових угод чи випадкового заробітку).
- *Ризиковий характер*: усі потенційні збитки та несприятливі наслідки ринкової кон'юнктури покладаються безпосередньо на підприємця.
- *Мета – одержання прибутку*: систематичне отримання доходу є головним рушійним мотивом (на відміну від некомерційного господарювання чи волонтерства).
- *Легітимність (офіційна реєстрація)*: набуття статусу суб'єкта господарювання здійснюється лише після державної реєстрації в установленому законом порядку.

2. Підприємницька діяльність: поняття, ознаки та відмежування

Відмежування від інших видів діяльності

Вид діяльності	Головна мета / Особливість	Відмінність від підприємництва
Трудова діяльність (за наймом)	Виконання функціональних обов'язків за розпорядженням роботодавця.	Відсутній власний ризик; гарантована заробітна плата; підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку.
Незалежна професійна діяльність	Наукова, літературна, артистична, адвокатська, нотаріальна, медична практика.	Метою є надання кваліфікованої особистої допомоги/послуги, а не організація бізнесу чи створення масштабованого прибутку.
Некомерційна господарська діяльність	Задоволення соціальних, культурних, екологічних чи благодійних потреб.	Прибуток не є метою; отримані кошти не розподіляються між засновниками, а спрямовуються на статутні цілі (ОСББ, ГО, благодійні фонди).

3. Правова основа та система джерел підприємницького права

Система джерел підприємницького права являє собою сукупність нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері організації та здійснення підприємництва.

Ієрархічна система джерел підприємницького законодавства:

Конституція України: фундаментальні засади економічного устрою, захисту всіх форм власності та права на підприємництво.

Міжнародні договори та угоди: ратифіковані Верховною Радою України (наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, угоди про уникнення подвійного оподаткування).

3. Правова основа та система джерел підприємницького права

Кодекси України:

- Цивільний кодекс України (ЦК України) – регулює майнові та особисті немайнові відносини за участю підприємців.
- Податковий кодекс України (ПК України) – регулює правила оподаткування підприємницької діяльності.
- Кодекс України з процедур банкрутства – регламентує відновлення платоспроможності або ліквідацію боржника.

3. Правова основа та система джерел підприємницького права

Спеціальні Закони України:

- «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»;
- «Про ліцензування видів господарської діяльності»;
- «Про захист економічної конкуренції»;
- «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Підзаконні нормативно-правові акти: постанови Кабінету Міністрів України, акти НБУ, Міністерства економіки, ДПС України тощо.

Правовий звичай та судова практика: звичаї ділового обороту та правові позиції Верховного Суду.

4. Поняття, предмет та джерела корпоративного права

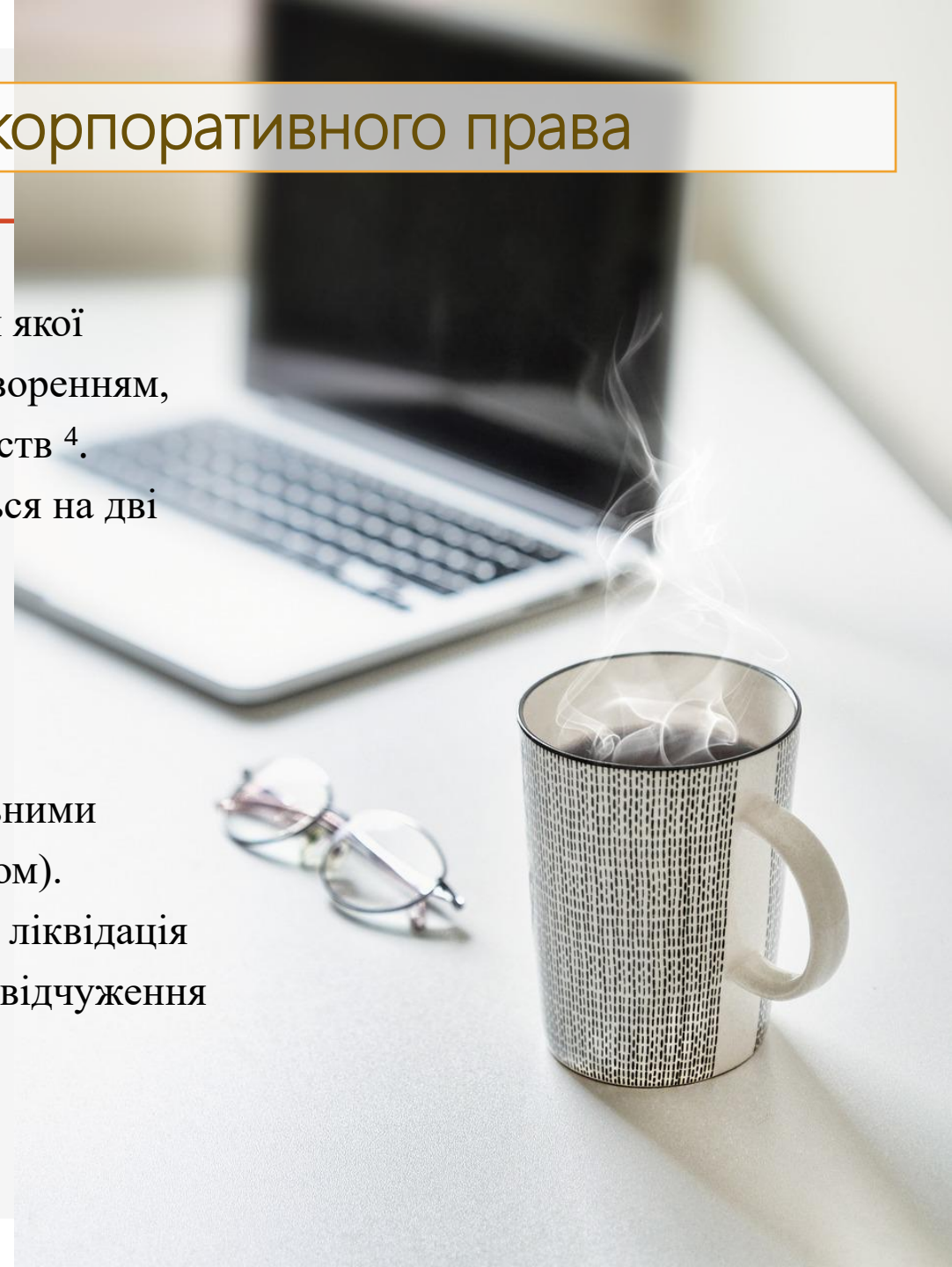
Корпоративне право – це підгалузь господарського права, норми якої регулюють корпоративні відносини, що виникають у зв'язку з утворенням, діяльністю, управлінням і припиненням корпоративних підприємств ⁴.

Предметом регулювання є корпоративні відносини, які поділяються на дві основні групи:

Внутрішньокорпоративні відносини:

- відносини між учасниками (засновниками/акціонерами);
- відносини між учасниками та самим товариством;
- відносини між товариством і його органами управління (Загальними зборами, Наглядовою радою, Директоратом/Виконавчим органом).

Зовнішні корпоративні відносини: виникнення, реорганізація та ліквідація корпоративних суб'єктів, реєстраційні процедури, придбання або відчуження значних пакетів акцій/часток.

5. Суб'єкти корпоративних правовідносин

Суб'єктами є носії корпоративних прав та обов'язків:

- Корпоративні підприємства (товариства):
- Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ);
- Товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ);
- Акціонерні товариства;
- Повні та командитні товариства;
- Виробничі кооперативи.

Учасники / Засновники / Акціонери:

- Фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства);
- Юридичні особи (резиденти та нерезиденти);
- Держава Україна або територіальні громади (в особі уповноважених органів управління майном).
- Посадові особи органів управління: члени наглядових рад, виконавчих органів (директори, члени правління), ревізори.

5. Суб'єкти корпоративних правовідносин

В Україні організаційно-правова форма «державне підприємство» припиняє своє існування через скасування Господарського кодексу та реформу корпоративного управління.

Головні деталі реформи: Державні підприємства мають 3 роки (з моменту набуття чинності відповідних змін у 2025 році) на трансформацію.

Нові форми власності: Підприємства мають перетворитися на акціонерні товариства (АТ), товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) або державні/комунальні некомерційні підприємства (ДНП/КНП).

Мета змін: Усунути застарілу радянську модель господарювання, підвищити прозорість та покращити ефективність управління державним майном.

6. Джерела корпоративного права України

Джерелами корпоративного права України є:

Законодавчі акти:

- Цивільний кодекс України (глави 7, 8 — визначають загальний правовий статус юридичних осіб та товариств);
- Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»;
- Закон України «Про акціонерні товариства»;
- Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

6. Джерела корпоративного права України

Підзаконні акти: рішення та положення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), акти Міністерства юстиції України.

Локальні (внутрішньокорпоративні) акти:

- Статут товариства (головний установчий документ);
- Засновницький / корпоративний договір;
- Положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган;
- Внутрішні регламенти та правила корпоративного управління.

7. Поняття, ознаки та правосуб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності

Суб'єкти підприємницької діяльності – це учасники господарських відносин, які здійснюють самостійну, ініціативну, систематичну господарську діяльність на власний ризик з метою отримання прибутку, легітимовані у встановленому законом порядку.

Основні ознаки суб'єктів підприємництва

- **Державна реєстрація:** набуття статусу суб'єкта господарювання відбувається з моменту внесення запису до Єдиного державного реєстру (ЄДР).
- **Майнова відокремленість:** наявність власного або закріпленого майна (на праві господарського відання чи оперативного управління), відокремленого від майна засновників чи інших суб'єктів.

7. Поняття, ознаки та правосуб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності

Основні ознаки суб'єктів підприємництва

- **Самостійна майнова відповідальність:** відповідальність за своїми зобов'язаннями належним суб'єкту майном.
- **Наявність господарської компетенції:** сукупність законодавчо закріплених прав та обов'язків для здійснення бізнесу.
- **Систематичність та ризиковий характер діяльності:** спрямованість на регулярне отримання прибутку під власну відповідальність.

7. Поняття, ознаки та правосуб'єктність суб'єктів підприємницької діяльності

Основні права та обов'язки суб'єктів підприємництва

Права суб'єктів підприємництва	Обов'язки суб'єктів підприємництва
Вільно обирати види діяльності, не заборонені законом	Дотримуватися законодавства, екологічних та санітарних норм
Самостійно формувати програму діяльності, обирати постачальників та споживачів	Сплачувати податки, збори та інші обов'язкові платежі
Встановлювати ціни на продукцію/послуги (крім регульованих державою)	Забезпечувати належні та безпечні умови праці, її оплату не нижче мінімальної
Вільно розпоряджатися прибутком, що залишається після сплати податків	Вести бухгалтерський облік, первинну документацію та подавати звітність
Залучати будь-які види ресурсів (фінансові, матеріальні, трудові)	Виконувати зобов'язання за укладеними договорами
Відкривати рахунки у банківських та інших фінансових установах	Не допускати недобросовісної конкуренції та зловживання монопольним становищем

8. Класифікація суб'єктів підприємницької діяльності

Суб'єкти господарювання класифікуються за кількома основними критеріями:

За правовим статусом:

- Фізичні особи – підприємці (ФОП).
- Юридичні особи (підприємства, господарські товариства, кооперативи тощо).
- Філії та представництва (відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи).

За формою власності:

- Приватні (на основі приватної власності громадян або юросіб).
- Державні (на основі державної власності).
- Комунальні (на основі власності територіальних громад).
- Змішані / Спільні (із залученням іноземного капіталу або комбінованих форм власності).

8. Класифікація суб'єктів підприємницької діяльності

За розміром (кількість працюючих та річний дохід) ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»:

- Мікропідприємства: до 10 осіб; дохід до 700 тис. євро.
- Малі підприємства: до 50 осіб; дохід до 8 млн. євро.
- Середні підприємства: від 50 до 250 осіб; дохід до 40 млн. євро.
- Великі підприємства: понад 250 осіб; дохід понад 40 млн. євро.

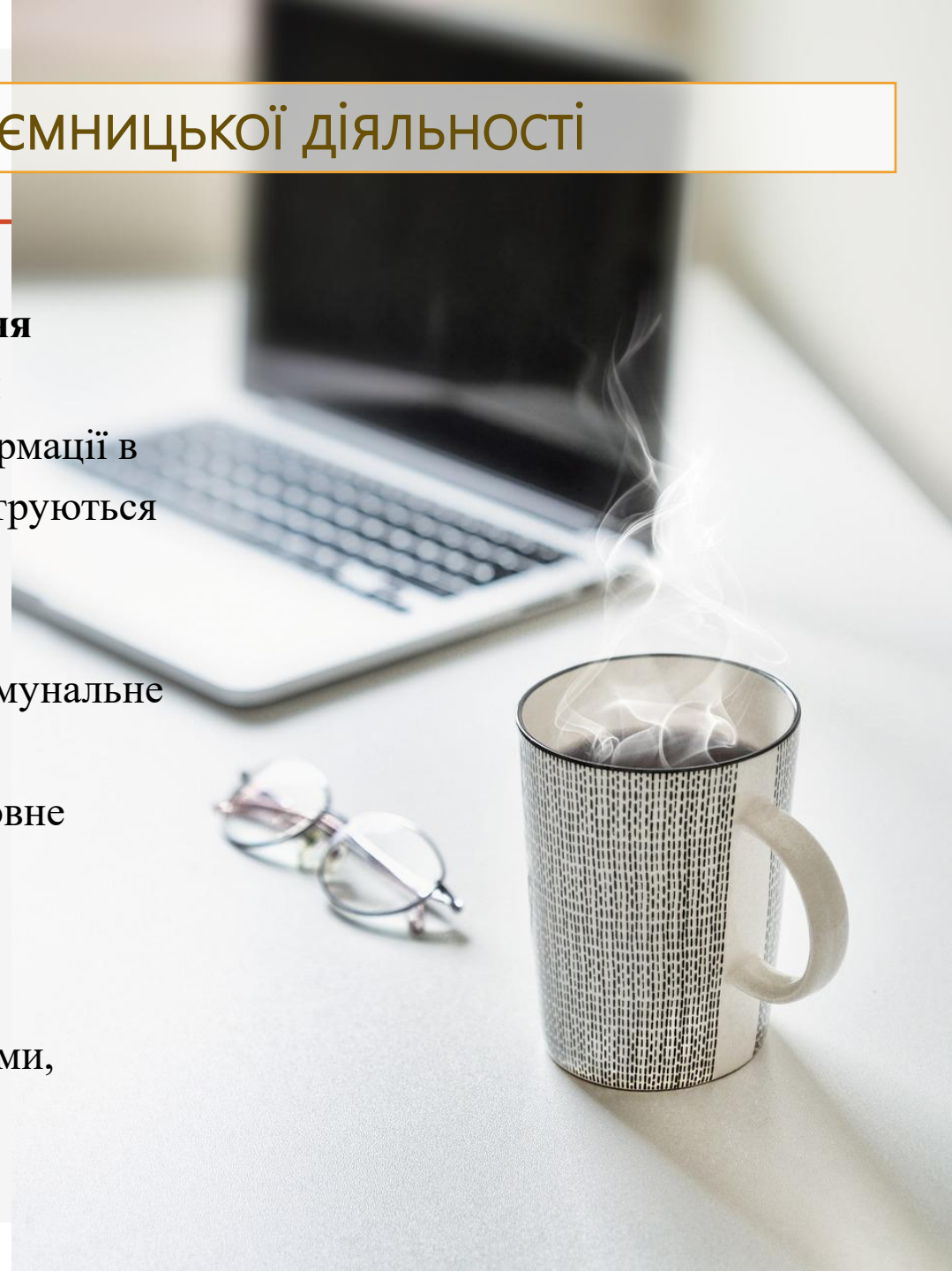

8. Класифікація суб'єктів підприємницької діяльності

4. Класифікатор організаційно-правових форм господарювання КОПФГ (ДК 002:2004) – це складова частина державної системи класифікації та кодування техніко-економічної та соціальної інформації в Україні. Всі юридичні особи та їхні відокремлені підрозділи реєструються відповідно до кодів КОПФГ.

Основні розділи КОПФГ:

- 100 – Підприємства (120 – Приватне, 140 – Державне, 150 – Комунальне тощо).
- 200 – Господарські товариства (240 – ТОВ, 250 – ТДВ, 260 – Повне товариство, 230 – Акціонерне товариство).
- 300 – Кооперативи (310 – Виробничий, 320 – Обслуговуючий).
- 400 – Організації (установи, заклади).
- 500 – Об'єднання підприємств (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни).

9. Господарські товариства

Характеристика видів господарських товариств:

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ):

- Статутний капітал поділений на частки.
- Учасники несуть ризик збитків лише в межах своїх вкладів (не відповідають власним майном).

Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ):

- Учасники відповідають за боргами товариства своїм вкладом, а при його недостатності — додатково належним їм майном у однаковому для всіх кратному розмірі до вкладу.

Акціонерне товариство (АТ):

- Статутний капітал поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості.
- Бувають публічними (ПАТ) (акції можуть купуватися на біржі) та приватними (ПРАТ) (розміщення акцій лише приватне).

9. Господарські товариства

Характеристика видів господарських товариств:

Повне товариство:

- Усі учасники займаються підприємництвом від імені товариства і несуть солідарну субсидіарну відповідальність за його зобов'язаннями усім своїм майном.

Командитне товариство:

- Включає як мінімум одного повного учасника (відповідає усім майном) та одного вкладника (командитиста) (відповідає лише у межах внесеного вкладу та не бере участі в управлінні).

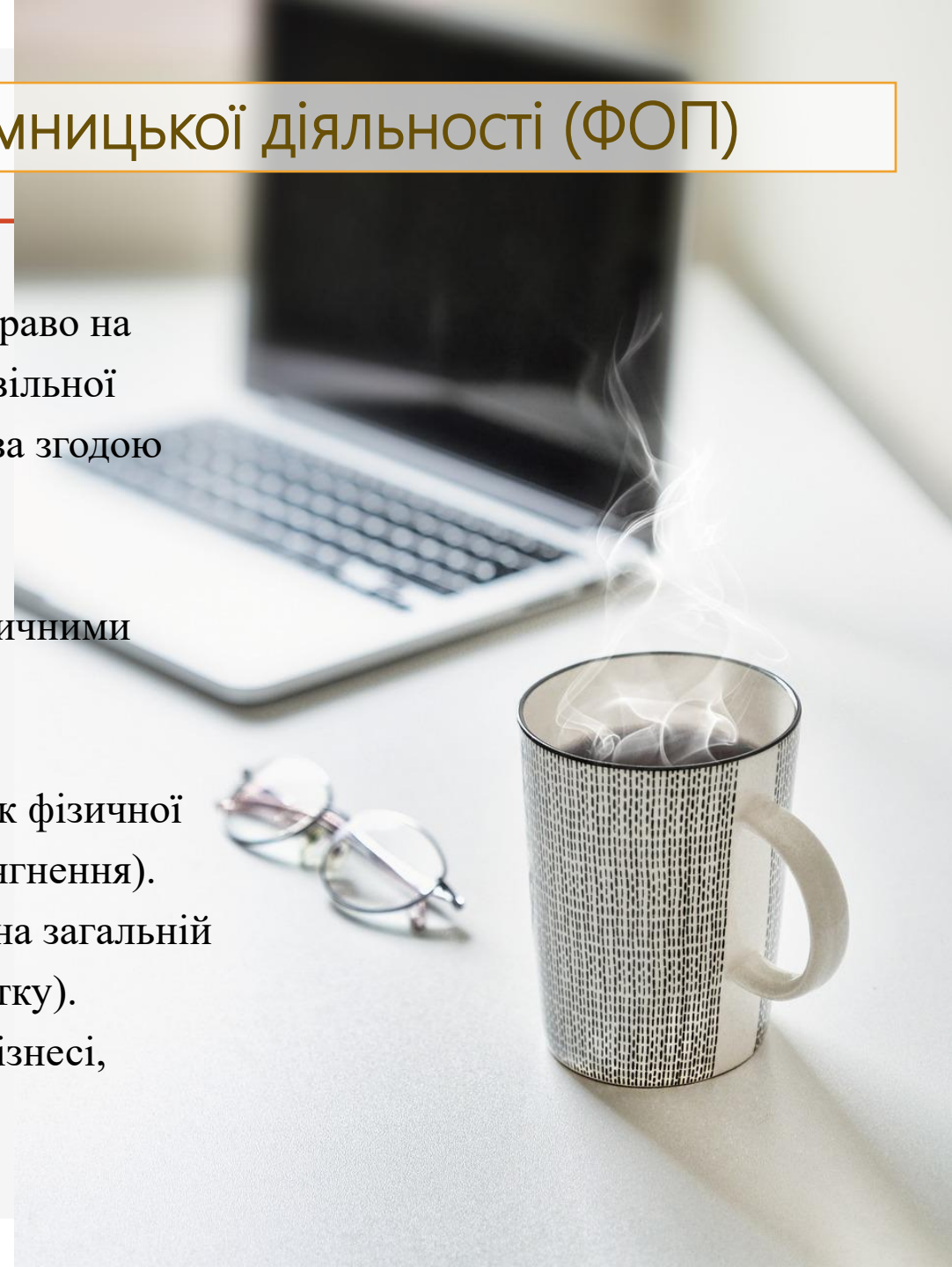

10. Фізична особа як суб'єкт підприємницької діяльності (ФОП)

Громадянин України, іноземець або особа без громадянства має право на здійснення підприємницької діяльності з моменту досягнення цивільної дієздатності (за загальним правилом — з 18 років, або з 16 років за згодою батьків/опікунів).

Особливості правового статусу ФОП:

- Спрощена процедура створення та ліквідації порівняно з юридичними особами.
- Повна майнова відповідальність: ФОП відповідає за своїми підприємницькими зобов'язаннями усім належним їй майном як фізичної особи (крім майна, на яке за законом не може бути звернено стягнення).
- Право вибору системи оподаткування: можливість перебувати на загальній або спрощеній системі оподаткування (1–3 групи єдиного податку).
- Не має відокремленого майна: майно, що використовується у бізнесі, юридично не відокремлене від особистого майна громадянина.

11. Характеристика інших суб'єктів підприємництва

Виробничі кооперативи: Добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що ґрунтується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків.

Селянські (фермерські) господарства: Форма підприємництва громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування.

Об'єднання підприємств: Утворилися за формою асоціацій, корпорацій, консорціумів чи концернів для координації діяльності, захисту інтересів або вирішення спільних економічних чи науково-технічних завдань. Можуть мати як комерційний, так і некомерційний характер.

12. Державне регулювання та легалізація (легітимація) підприємницької діяльності

Державне регулювання спрямоване на досягнення балансу між публічними інтересами (безпека, правопорядок, екологія) та приватними інтересами суб'єктів господарювання (прибуток, свобода підприємництва).

Методи та форми державного регулювання

Методи регулювання:

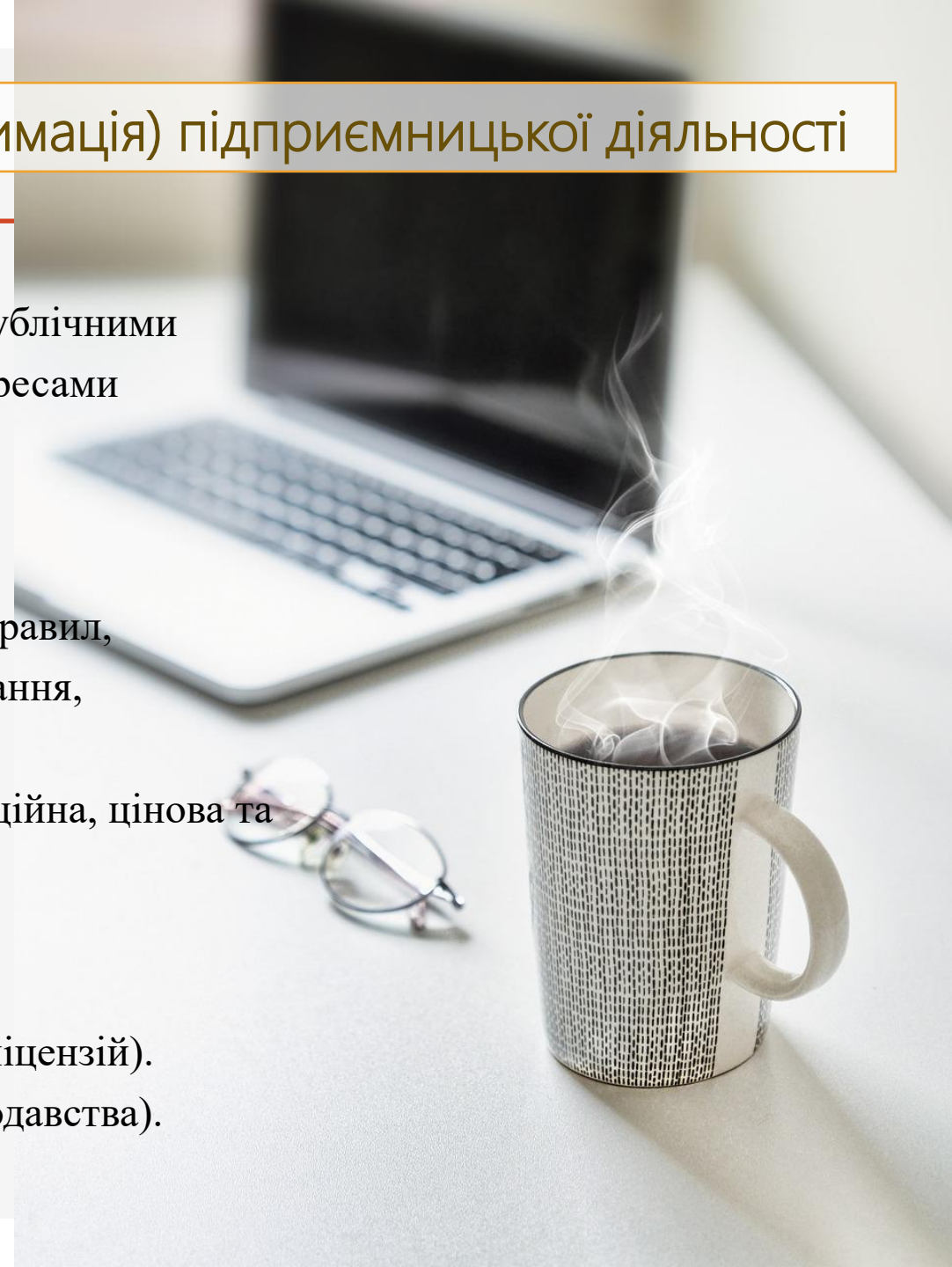
- Прямі (адміністративно-правові): Встановлення обов'язкових правил, приписів, заборон, застосування санкцій, ліцензування, квотування, сертифікація.
- Непрямі (економічні): Податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, цінова та митно-тарифна політика, надання пільг та субсидій.

Основні форми регулювання:

Правотворча (прийняття законів та нормативно-правових актів).

Організаційно-виконавча (державна реєстрація, видача дозволів/ліцензій).

Контрольно-наглядова (перевірки, моніторинг дотримання законодавства).

12. Державне регулювання та легалізація (легітимація) підприємницької діяльності

Державна підтримка суб'єктів підприємництва

Спрямована першочергово на малий та середній бізнес (МСП):

- Пільгове кредитування (зокрема, державні програми за участю фондів розвитку підприємництва).
- Надання грантів для стартапів та релокованого бізнесу.
- Створення бізнес-інкубаторів, індустріальних та технологічних парків.
- Інформаційно-консультаційна підтримка (наприклад, портал «Дія.Бізнес»).

12. Державне регулювання та легалізація (легітимація) підприємницької діяльності

Легалізація (легітимація) підприємницької діяльності

Порядок створення та державної реєстрації

Державна реєстрація регулюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

Прийняття рішення: Заснування юридичної особи (засновницькі збори, оформлення протоколу/статуту) або прийняття рішення ФОП.

Способи подання документів: В електронній формі (через портал «Дія») або у паперовій формі (через ЦНАП чи нотаріуса).

Внесення запису до ЄДР: Суб'єкт набуває статусу підприємця з моменту внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру (ЄДР).

